XALQARO BAHOLASH DASTURI ASOSIDA O‘QITUVCHILARNING KASBIY KO‘NIKMA VA MALAKALARINI SHAKLLANTIRISH

Bayzakova Malika Abdukayumovna, Guliston davlat pedagogika instituti “Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim metodikasi” kafedrasi katta o‘qituvchisi
e-mail: mbayzakova@umail.uz

Annotatsiya. Ta’lim jarayonida o‘qituvchilarning kasbiy ko‘nikmalarining rivojlanib borishi, unga ta’sir etuvchi omillar salmoqlidir. Ayniqsa, xalqaro baholash dasturlarining roli va ahamiyati e’tiborga molik. Ushbu maqolada xalqaro baholash dasturlarining o‘qituvchi kasbiy ko‘nikma va malakalarini shakllantirishdagi roli va ta’siriga alohida to‘xtalib o‘tilgan. Xalqaro baholash dasturlari qisqacha tasniflangan.

Kalit so‘zlar: Ko‘nikma, malaka, xalqaro baholash dasturi, tafakkurini shakllantirish, kasbiy o‘sish, xalqaro tadqiqotlar.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ НАВЫКОВ И КОМПЕТЕНЦИЙ ПЕДАГОГОВ НА ОСНОВЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРОГРАММЫ ОЦЕНКИ

Аннотация. Развитие профессиональных навыков педагогов в процессе обучения, факторы, влияющие на него, значительны. В частности, следует отметить роль и важность международных оценочных программ. В этой статье особое внимание уделяется роли и влиянию программ международной оценки на формирование профессиональных навыков и компетенций учителя. Кратко классифицируются программы международной оценки.

Ключевые слова: навыки, компетенции, международная программа оценки, формирование мышления, профессиональный рост, международные исследования.

FORMATION OF PROFESSIONAL SKILLS AND QUALIFICATIONS OF TEACHERS BASED ON THE INTERNATIONAL ASSESSMENT PROGRAM

Annotation. In the process of education, the development of professional skills of teachers, the factors affecting it are significant. Of particular note is the role and importance of international assessment programs. This article highlights the role and impact of international assessment programs on the formation of teacher professional skills and competencies. International assessment programs are briefly classified.

Keywords: skills, Qualifications, International Assessment Program, formation of thinking, Professional Growth, International Studies.

Kirish. O‘qituvchilar mamlakatimizning kelajagini yaratuvchi asosiy kuchdir. Ularning fidokorona mehnati, bilimdonligi va tarbiyasi tufayli yosh avlod munosib ta’lim oladi va jamiyatga foydali a’zo bo‘lib yetishadi. Shuning uchun, o‘qituvchilarni qo‘llab-quvvatlash, ularning maqomini oshirish va ularga munosib sharoit yaratish - davlatimizning eng muhim vazifalaridan biridir. Yurtimizda o‘qituvchilarning mehnatini qadrlash va ularning maqomini oshirishga katta e’tibor qaratilmoqda. Shunday ekan O‘qituvchilar o‘zlarining xulq-atvori, bilimdonligi va madaniyati bilan jamiyatda o‘rnak bo‘lishlari kerak. Ular o‘quvchilarga milliy

qadriyatlarni o‘rgatadilar, ularni saqlash va rivojlantirishga hissa qo‘shishlari, o‘quvchilarga kasb tanlashda yordam beradilar, ularning qiziqishlari va qobiliyatlariga mos keladigan kasblarni tanlashga yo‘naltirishlari, har bir o‘quvchining individual qobiliyatlarini aniqlashi va ularni rivojlantirish uchun sharoit yaratishlari lozim [1, 25-b.]. Zero, o‘qituvchilar jamiyatning kelajagini shakllantiruvchi asosiy shaxslardir. Ularning faoliyatida xalqaro baholash dasturlari muhim rol o‘ynaydi, o‘qituvchilarga o‘zlarining o‘qitish amaliyotini baholash, takomillashtirish va o‘quvchilarning bilim olish sifatini oshirishga yordam beradi. o‘qituvchi faoliyatida o‘qitish amaliyotini baholash, o‘quvchilarga individual yondashuvni amalga oshirish, o‘qitish metodlarini takomillashtirish, kasbiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash kabi muhim rollarni o‘ynaydi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. O‘qituvchining kasbiy ko‘nikma va malakalari uning o‘quvchilarga samarali ta’lim berishi va ularni har tomonlama rivojlantirishiga imkon beradigan bilim, ko‘nikma va xususiyatlar majmuasidir. O‘qituvchi o‘z fanining o‘quv dasturini mukammal bilishi, uning maqsad va vazifalarini tushunishi, turli xil o‘qitish metodlari (interaktiv, muammoli, loyihali, hamkorlikda o‘qitish) va zamonaviy ta’lim texnologiyalarini (multimedia, internet resurslari, dasturiy ta’minot) qo‘llay olishi, O‘qituvchi darsning maqsadini aniq belgilashi, o‘quv materialini tanlashi, darsni tuzilmasini rejalashtirishi va vaqtni to‘g‘ri taqsimlashi kerak. O‘quvchilarning bilimini baholashning turli usullarini (testlar, so‘rovlar, loyihalar, kuzatuvlar) qo‘llay olishi va baholash natijalaridan o‘qitish jarayonini takomillashtirish uchun foydalanishi, turli xil qobiliyatga ega bo‘lgan o‘quvchilarga individual yondashuvni amalga oshirishi, ularning ehtiyojlarini hisobga olishi maqsadga muvofiqdir. Imkoniyati cheklangan bolalarni ta’limga jalb qilish, ularga moslashtirilgan sharoit yaratish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi lozim. O‘qituvchi bolalar yosh xususiyatlarini, ularning kognitiv, emotsional va ijtimoiy rivojlanishini tushunishi, o‘quvchilarni o‘qishga qiziqtirish, ularda ichki motivatsiyani shakllantirish usullarini bilishi ahamiyatga molik hisoblanadi. O‘quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan samarali muloqot qilish, konstruktiv fikr bildirish va eshitish qobiliyatiga ega bo‘lishi, Sinfdagi nizolarni hal qilish, o‘quvchilar o‘rtasida ijobiy munosabatlarni o‘rnatish ko‘nikmalarini o‘zida mujassamlashtirishi kerak. O‘z fanini mukammal bilishi, sohadagi yangiliklardan xabardor bo‘lishi, fanini boshqa fanlar bilan bog‘lay olishi, o‘quvchilarga bilimlarni yaxlit holda taqdim eta olishi o‘qituvchining o‘z fani bo‘yicha chuqur bilimga ega ekanligini ko‘rsatadi. O‘qituvchi kompyuterdan erkin foydalana olishi, ofis dasturlarini bilishi, ta’lim uchun mo‘ljallangan onlayn platformalar, vebinarlar, video darslar va boshqa resurslardan foydalana olishi, darslarda multimedia vositalaridan (proyektor, interaktiv doska, audio va video materiallar) foydalana olishi komyuter bo‘yicha savodxonligini ko‘rsatadi [2, 62-b.].

Xalqaro baholash dasturlari (PISA, TIMSS, PIRLS, TALIS va boshqalar) o‘qituvchilar uchun juda ko‘p ahamiyatli jihatlarga ega. Dasturlar o‘qituvchilarga o‘zlarining o‘qitish usullari va amaliyotini xalqaro standartlar bilan solishtirish imkoniyatini beradi. Bu esa o‘zlarining kuchli va zaif tomonlarini aniqlashning imkonidir. O‘qituvchilar o‘z tajribalari va baholash natijalari asosida ta’lim siyosatini takomillashtirish bo‘yicha takliflar berishlari mumkin. Xalqaro baholash dasturlarida ishtirok etish va yaxshi natijalarga erishish o‘qituvchilarda o‘z kasbiga nisbatan faxr tuyg‘usini oshiradi, o‘qituvchilarni hamkasblari bilan tajriba almashish, o‘qitish usullarini muhokama qilish va birgalikda muammolarni hal qilishga, o‘qituvchilar uchun kasbiy o‘sish, o‘qitish usullarini takomillashtirish, ta’lim siyosatida ishtirok etish, o‘quvchilarning yutuqlarini oshirish va o‘z kasbiga sadoqatni oshirish kabi ko‘plab imkoniyatlarni yaratadi. Bu dasturlar o‘qituvchilarni doimo o‘z ustida ishlashga, yangi bilimlarni o‘zlashtirishga va o‘z kasbiy mahoratini oshirishga undaydi [3, 29-b].

Tadqiqot metodologiyasi. Xalqaro baholash dasturlari, masalan, PISA (O‘quvchilarning ta’limiy yutuqlarini baholash bo‘yicha xalqaro dastur), TIMSS (Matematika va tabiiy fanlar bo‘yicha xalqaro baholash tendentsiyalari) va PIRLS (O‘qish savodxonligini o‘rganish bo‘yicha xalqaro progress) juda katta ahamiyatga ega[4, 86-b]. Quyida ularning asosiy ahamiyatlarini keltiramiz. Ushbu dasturlar turli mamlakatlardagi ta’lim standartlarini solishtirish imkoniyatini beradi, chunki baholash metodologiyasi va topshiriqlar standartlashtirilgan. Dasturlar o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalarini (matematika, tabiiy fanlar, o‘qish savodxonligi va boshqalar) baholaydi va turli mamlakatlar o‘rtasidagi farqlarni aniqlashga, baholash natijalari ta’lim sohasidagi muammolarni aniqlash va ularni hal qilish uchun ma’lumotlarga asoslangan yo‘nalish ishlab chiqishga yordam beradi. O‘quv dasturlarini, o‘qitish usullarini va ta’lim resurslarini takomillashtirish uchun ishlatilishi mumkin. Yuqori natijalarga erishgan mamlakatlarning tajribasini o‘rganish orqali boshqa mamlakatlar ham o‘z ta’lim tizimlarini yaxshilash uchun foydali saboqlar olishlari mumkin. Xalqaro baholash dasturlari mamlakatlar o‘rtasida ta’lim sohasida hamkorlikni rivojlantirishga, Baholash natijalari ta’lim sohasidagi resurslarni (mablag‘lar, o‘qituvchilarning malakasini oshirish, o‘quv materiallari) eng muhtoj bo‘lgan sohalarga yo‘naltirishga, Baholash natijalari maktablar, o‘qituvchilar va boshqa ta’lim muassasalarining javobgarligini oshirishga yordam beradi. Ta’lim sifatini oshirishga qaratilgan sa’y-harakatlarni qo‘llab-quvvatlaydi. Natijalar jamoatchilikka ta’lim tizimining holati haqida ma’lumot beradi va ta’lim sohasidagi muhokamalarni rag‘batlantiradi. Xalqaro baholash dasturlari ta’lim sohasida amalga oshirilgan islohotlarning samaradorligini monitoring qilish va baholash uchun muhim vosita hisoblanadi.

Xalqaro baholash dasturlari o‘qituvchilarning bilim va ko‘nikmalariga nisbatan xalqaro standartlarni belgilaydi. Bu standartlar o‘qituvchilarga o‘zlarining kasbiy faoliyatini baholash va takomillashtirish uchun yo‘nalish beradi. Turli mamlakatlardagi o‘qituvchilarning ko‘rsatkichlarini solishtirish imkoniyatini beradi. Bu orqali o‘qituvchilar o‘zlarining kuchli va zaif tomonlarini aniqlashlari va eng yaxshi amaliyotlardan o‘rganishlari mumkin [5, 47-b].

Tahlil va natijalar. Xalqaro baholash dasturlari natijalari o‘qituvchilarning qaysi sohalarda yaxshi ekanliklarini va qaysi sohalarda ko‘proq yordamga muhtojligini aniqlashga yordam beradi. Kasbiy rivojlanish dasturlari asosida o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanish dasturlarini (treninglar, seminarlar, mentorlik) ishlab chiqish va amalga oshirish mumkin. Dasturlar o‘qituvchilarning aniq ehtiyojlariga moslashtirilgan bo‘lishi kerak. Xalqaro baholash dasturlarida yuqori natijalarga erishgan mamlakatlar o‘qituvchilarining o‘qitish metodlarini o‘rganish va ulardan o‘rnak olish mumkin, dastur natijalari ta’lim siyosatini ishlab chiquvchilarga o‘qituvchilarning malakasini oshirish, ularni qo‘llab-quvvatlash va ularning ish sharoitlarini yaxshilash bo‘yicha siyosiy qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Dasturlar o‘qituvchilarni yangi o‘qitish texnologiyalari, interaktiv metodlar va boshqa innovatsion yondashuvlarni qo‘llashga undaydi. O‘qituvchilar xalqaro baholash dasturlari natijalarini o‘zlarining o‘qitish amaliyotini baholash va takomillashtirish uchun ishlatishlari mumkin. Bu jarayon ularni o‘z kasbiy o‘sishiga e’tibor qaratishga undaydi. PISA (O‘quvchilarning ta’limiy yutuqlarini baholash bo‘yicha xalqaro dastur): PISA natijalari o‘qituvchilarga o‘quvchilarning o‘qish, matematika va tabiiy fanlar bo‘yicha qobiliyatlarini oshirish uchun o‘qitish usullarini takomillashtirishga yordam beradi. TALIS (Ta’lim va o‘qitishni o‘rganish bo‘yicha xalqaro dastur): TALIS o‘qituvchilarning ish sharoitlari, kasbiy rivojlanishi va o‘qitish amaliyoti haqida ma’lumot to‘playdi. Bu ma’lumotlar o‘qituvchilarning malakasini oshirish uchun maqsadli dasturlarni ishlab chiqishga yordam beradi.

Xulosa va takliflar. Xalqaro baholash dasturlari o‘qituvchilarning kasbiy ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ular o‘qituvchilarga o‘zlarining

kasbiy faoliyatini baholash, o‘qitish metodlarini takomillashtirish, kasbiy rivojlanish dasturlarida ishtirok etish va ta’lim siyosatini shakllantirishda yordam beradi. ta’lim siyosatini shakllantirishda ishtirok etish va o‘quvchilarning bilim olish sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-sonli Farmoni.

2. Azizxo‘jaeva N. N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat.
– Toshkent, Fan, 2006.

3. Gustafsson J.E., Hansen K.Y., Rosén M. PISA va PIRLS: To‘rtinchi sinfda o‘qish, matematika va fan yutuqlari o‘rtasidagi aloqalar -Implications for erta Learning PISA & PIRLS International Study Center, Boston College. 2018. – B. 432.

4. Ismailov A. A., O‘quvchilarning ta’limdagi yutuqlarini o‘rganish uchun xalqaro talablar asosida ta loyihaning nazariy va institutsional asoslari, Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar. No 2. 2022.

5. Jumaev M.E. O‘qituvchining ijodiy shaxs sifatida rivojlanishida bo‘lajak Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining metodik matematik tayyorgarlik. Monografiya. – Toshkent: “Fan” nashriyoti, 2009.